

PATVIRTINTA
Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus
viešosios bibliotekos direktoriaus
2020 m. gegužės 18 d. įsakymu Nr. IV-31

REKOMENDACIJOS VILNIAUS REGIONO SAVIVALDYBIŲ VIEŠŲJŲ BIBLIOTEKŲ PRENUMERUOJAMŲ DUOMENŲ BAZIŲ ADMINISTRATORIAMS

ĮVADAS

Kuriant žinių visuomenę, siekiant užtikrinti geresnį vartotojų informacinį aprūpinimą, bibliotekos modernizuoja prieigą prie informacijos, tradicinių spausdintų leidinių fondą papildydamos elektroniniais ištekliais. Šiandieninė biblioteka neįsivaizduojama be elektroninių išteklių, kadangi jie yra greitos ir patikimos informacijos pagrindas. Elektroninės duomenų bazės – vienas iš tokių bibliotekose naudojamų elektroninių išteklių, kuriuose bibliotekų paslaugų vartotojams pateikiama kokybiška informacija iš pasaulinių informacijos šaltinių.

Šios rekomendacijos skirtos tik toms duomenų bazėms, kuriomis galima naudotis pasirašius licencinę sutartį ir sumokėjus prenumeratos kainą. Tai – taip vadinamos prenumeruojamos duomenų bazės.

Rekomendacijų tikslas – prenumeruojamų duomenų bazių tinkamas administravimas ir jų panaudos aktyvinimas Vilniaus regiono savivaldybių viešosiose bibliotekose.

BENDROJI INFORMACIJA

Duomenų bazė (angl. *database*) – tai organizuotų duomenų (faktų, bibliografinių duomenų, dokumentų, straipsnių ir kt.) visuma¹, kur pagal nustatytas sąlygas numatyti bendrieji duomenų aprašymo, laikymo ir naudojimo principai.

Duomenų bazėse esantys duomenys yra susisteminti ir sutvarkyti taip, kad būtų lengva atlikti informacijos paiešką ir naudoti surastus informacijos šaltinius. Duomenų bazėse kaupiama informacija apie žurnalų straipsnius, konferencijų pranešimus, laikraščių straipsnius, knygų apžvalgas, garso ir vaizdo dokumentus, grafinius dokumentus, žemėlapius ir kt. dokumentus. Duomenų bazėse gali būti pateikiama tik dokumentus aprašanti informacija arba patys dokumentai, taip pat papildoma informacija: bibliografinė informacija, santraukos, citavimo duomenys, dalykiniai terminai, reikšminiai žodžiai, viso teksto dokumentai ir kt. Duomenų bazės gali būti skirstomos pagal informacijos išsamumą, tematiką, informacijos tipą, prieinamumą ir kt.

Savivaldybių viešosios bibliotekos (toliau – bibliotekos) disponuoja trimis prenumeruojamomis duomenų bazėmis:

1. **EBSCO Publishing** – tai DB, kurioje pateikiamas viso teksto mokslinių straipsnių 10-ties DB paketas socialinių, humanitarinių, medicinos, technikos mokslo sričių temomis anglų ir kt. kalbomis.

¹ Tautkevičienė, Gintarė; Šarlauskienė, Lina ir kt. Naudojimas elektroniniais mokslo informacijos ištekliais: mokomoji knyga [interaktyvus]. Vilnius, 2014. Prieiga per internetą <<https://www.lmba.lt/node/14473>>. ISBN 978-609-95149-2-5.

2. **INFOLEX** – tai teisinės informacijos paieškos sistema, kurioje pateikiami Lietuvos Respublikos teisės aktai ir teismų praktika.
3. **NAXOS Music Library** – tai išsami muzikos DB, kurioje pateikiami įvairių žanrų muzikos įrašai, trumpos kompozitorių ir atlikėjų biografijos, muzikos terminų žodynas, kt.

PRENUMERUOJAMŲ DUOMENŲ BAZIŲ ADMINISTRAVIMAS

Bibliotekos, prenumeruojančios duomenų bazes (toliau – DB), dažniausiai gauna prieigą prie jų administravimo sričių, todėl gali stebėti naudojimosi duomenų bazėmis statistiką, kurti vartotojams individualius slaptažodžius, atlikti kitus veiksmus. Kiekvienos duomenų bazės savininkai nusprendžia, kokias funkcijas bibliotekos duomenų bazės administratorius galės atlikti.²

Jeigu duomenų bazė administravimo srities neturi, visais – prieigos, statistikos ir kt. klausimais, bibliotekos DB specialistas kreipiasi į DB leidėją. Vėliau biblioteka informuojama, ar jai iškilusios problemos yra išspręstos, prašoma patikrinti prieigą, siunčiama kita informacija ar instrukcijos.

Eil. Nr.	Prenumeruojamos duomenų bazės pavadinimas	Bibliotekos DB administratoriui suteiktos teisės	
		Statistikos rinkimas ir analizė	Prisijungimo rekvizitų suteikimas nuotoliniams vartotojams
1.	<i>EBSCO Publishing</i>	Taip; už panaudos statistikos rinkimą ir analizę atsakingas bibliotekos DB administratorius.	Taip; bibliotekos DB administratorius savarankiškai suteikia prisijungimo rekvizitus bibliotekos nuotoliniams vartotojams.
2.	INFOLEX	Ne; panaudos statistiką bibliotekoms kas ketvirtį el. laišku teikia DB leidėjas.	Ne. Slaptažodžius bibliotekos DB administratoriui suteikia leidėjas, kurie negali būti viešinami ar perduodami tretiesiems asmenims. Prisijungimas galimas tik iš bibliotekos kompiuterių – bibliotekos darbuotojui suvedus prisijungimo rekvizitus.
3.	<i>NAXOS Music Library</i>	Taip; už panaudos statistikos rinkimą ir analizę atsakingas bibliotekos DB administratorius.	Taip; tačiau bibliotekų DB administratoriai savarankiškai nesuteikia prisijungimo rekvizitų nuotoliniams vartotojams.

Lentelė Nr. 1. Bibliotekos DB administratorių teisės pagal atskiras prenumeruojamas DB.

Bibliotekai nebegalint prisijungti su **EBSCO Publishing** ir (arba) **NAXOS Music Library** DB leidėjų suteiktais **DB administratoriaus rekvizitais** (unikalus vartotojo vardas ir slaptažodis) arba bibliotekai praradus administratoriaus rekvizitus, o taip pat praradus **nuotoliniams vartotojams skirtus prisijungimo prie NAXOS Music Library DB** rekvizitus – kreiptis į Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos darbuotoją, atsakingą už prenumeruojamų DB administravimo ir jų panaudos koordinavimą (kontaktinis asmuo: Daiva Kiminaitė; tel. 8 (5) 210 7006, el. p. adresas: daiva.kiminaite@amb.lt).

² Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis). ISBN 978-609-95149-1-8. 10 modulis. Dr. G. Tautkevičienė, V. Dzingienė. Duomenų bazių licencijavimas, administravimas ir pristatymas vartotojams. / 415 p.

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienų kalendorinių metų pradžioje bibliotekų prenumeruojamų DB administratoriai privalo atnaujinti **EBSCO Publishing** duomenų bazės **administratoriaus slaptažodį**, kadangi neatnaujintas slaptažodis nustoja galioti. Kitoms dviem bibliotekų naudojamoms prenumeruojamoms DB šis reikalavimas nėra taikomas.

PRENUMERUOJAMŲ DUOMENŲ BAZIŲ NAUDOJIMAS

Prenumeruojamomis DB gali naudotis **tik registruoti bibliotekų skaitytojai**. Prieiga prie šių DB gali būti dvejopa: iš bibliotekos kompiuterių ir iš namų.

Eil. Nr.	Prenumeruojamos duomenų bazės pavadinimas	Prieigos būdai	
		Iš bibliotekos kompiuterių	Iš namų
1.	<i>EBSCO Publishing</i>	Taip	Taip
2.	INFOLEX	Taip	Ne
3.	<i>NAXOS Music Library</i>	Taip	Taip

Lentelė Nr. 2. Prieigos prie prenumeruojamų DB būdai.

Prie *EBSCO Publishing* ir *NAXOS Music Library* DB vartotojui jungiantis iš bibliotekų kompiuterių, prisijungimo rekvizitų suvesti nereikalaujama, kadangi prieiga prie šių elektroninės informacijos šaltinių yra suteikta pagal bibliotekos kompiuterių tinklo IP adresus. Tokiu atveju vartotojai gali laisvai jungtis prie DB iš bibliotekos kompiuterių tinklo, ir jiems nereikia bibliotekoje teirautis slaptažodžių.

Tuo tarpu, prie *EBSCO Publishing* ir *NAXOS Music Library* DB jungiantis iš namų, vartotojai privalo suvesti individualius nuotolinio prisijungimo rekvizitus: vartotojo vardą ir slaptažodį. Nuotolinio prisijungimo prie *EBSCO Publishing* rekvizitus vartotojams suteikia bibliotekų darbuotojai, atsakingi už prenumeruojamų DB administravimą, o turimus prisijungimo prie *NAXOS Music Library* rekvizitus bibliotekos DB administratorius saugiai perduoda jų paprašiusiam vartotojui.

Skirtingai nuo *EBSCO Publishing* ir *NAXOS Music Library*, prie INFOLEX DB leidžiama jungtis **tik iš bibliotekos kompiuterių**. Tačiau net jungiantis bibliotekoje, būtina suvesti prisijungimo rekvizitus: vartotojo vardą ir slaptažodį, kadangi šios DB leidėjas nėra bibliotekoms suteikęs tiesioginio jungimosi teisės pagal bibliotekos kompiuterių tinklo IP adresus. Todėl prie INFOLEX DB jungiamasi tik naudojant slaptažodžius. Praradusi prisijungimo rekvizitus, biblioteka privalo telefonu arba elektroniniu laišku tiesiogiai kreiptis į INFOLEX DB leidėjo atstovą (kontaktinis asmuo: Virginija Juodakytė; tel. (8 5) 2779930, el. p. adresas: pagalba@infolex.lt).

Būtina žinoti, kad slaptažodžių negalima publikuoti institucijos svetainėje. Pasitaiko atvejų (ne tik Lietuvoje), kai slaptažodžiai skelbiami kartu su duomenų bazės aprašymu interneto svetainėje. Reikia neužmiršti, kad to daryti negalima, apie slaptažodžius vartotojus reikia informuoti individualiai arba per slaptažodžiu apsaugotą institucijos tinklą.³ Slaptažodžių ne tik negalima atskleisti tretiesiems asmenims; taip pat, būtina prisiminti, kad prieš suteikiant prisijungimo rekvizitus **svarbu vartotoją informuoti**, kad pasinaudojus DB ir **baigus paiešką būtina atsijungti**.

³ Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis). ISBN 978-609-95149-1-8. 10 modulis. Dr. G. Tautkevičienė, V. Dzingienė. Duomenų bazių licencijavimas, administravimas ir pristatymas vartotojams. / 417 p.

Tai atliekama paspaudus nuorodą: „Exit“, „Log-Out“ arba „Atsijungti“, esančią DB paieškos lango viršuje – meniu juostoje⁴.

INFORMACIJOS APIE PRENUMERUOJAMAS DUOMENŲ BAZES SKLAIDA IR REKLAMA

Bibliotekos pareiga – kuo greičiau informuoti vartotojus apie galimybę naudotis DB. Vartotojų informavimo būdų yra daug: galima nusiųsti elektroninį laišką, paskelbti informaciją elektroniniuose forumuose, savo svetainėje internete ir intranete, išleisti reklaminę medžiagą, lankstinukus, plakatus, brošiūras, kabinti skelbimus stenduose, sukurti reklaminį filmuką ir pan. Tačiau **efektyviausia reklama yra gyvas žodis**. Bibliotekų darbuotojai turi paraginti vartotojus naudotis elektroniniais ištekliais, parodyti, kaip tai padaryti. Tam reikėtų išnaudoti susitikimus su vartotojais, individualias konsultacijas, mokymus, seminarus, rengti DB pristatymus vartotojams.

Individualiai mokyti vartotojus ieškoti informacijos duomenų bazėse užima daug laiko, todėl pravartu organizuoti grupinius mokymus ar duomenų bazių pristatymus. Rengiant mokymus, geresnių rezultatų pasiekama, jei neapsiribojama tik duomenų bazės pristatymu ekrane, o leidžiama vartotojams patiems išbandyti duomenų bazę. Pristačius duomenų bazę pravartu pateikti vartotojams praktinių užduočių. Tokie mokymai turi vykti kompiuterių klasėje arba naudojant nešiojamuosius kompiuterius. Abiem atvejais turi būti užtikrintas interneto ryšys ir nustatytas teisingas tinklas (jei prie duomenų bazės jungiamasi pagal IP adresus). Užduotims parengti bibliotekos darbuotojas turi skirti nemažai laiko ir pasistengti, kad jos būtų nenuobodžios. Būtina atsižvelgti į vartotojų poreikius. Pravartu paruošti interaktyvų vadovą, kaip ieškoti informacijos duomenų bazėse ir jį paskelbti internete, intranete ar virtualioje mokymosi erdvėje. Paruoštą medžiagą reikia nuolat atnaujinti; **svarbu, kad mokymo ar reklaminė medžiaga nebūtų pasenusi**.

Pristatant DB ar vedant grupinius mokymus, pravartu prieš pristatymą ar mokymus išsiaiškinti auditorijos žinių lygį. Jeigu pristatyme ar mokymuose dalyvaus naujokai, niekada nesinaudoję duomenų bazėmis, jiems bus reikalingi paieškos DB pagrindai. Jeigu bibliotekos darbuotojas pakvies į mokomąjį renginį dalyvius, turinčius informacijos paieškos duomenų bazėse žinių ir įgūdžių, tokiais atvejais būtina parengti sudėtingesnę ir labiau specifinę naudojimosi duomenų bazėmis mokomąją medžiagą.

Svarbu bibliotekų DB administruojantiems darbuotojams patiems nuolat tobulinti savo žinias ir kompetencijas apie jų atstovaujamų bibliotekų prenumeruojamas duomenų bazes. Todėl bibliotekų DB administratoriams rekomenduotina reguliariai jungtis prie prenumeruojamų duomenų bazių, gilintis į informacijos paieškos jose specifiką, atveriant ir atsisieniūnt prenumeruojamose DB pateikiamus visateksčius dokumentus, fiksuojant savo atradimus ir įžvalgą, vėliau jas panaudojant informacijos apie prenumeruojamas DB sklaidos savo bendruomenėse tikslais.

Atkreiptinas dėmesys, kad informaciją apie licencijuojamas duomenų bazes reikėtų pateikti atskirame bibliotekos interneto svetainės tinklalapyje, nemaišyti jų su laisvai randama informacija internete arba bibliotekos kuriamomis duomenų bazėmis.⁵ Toks informacijos pateikimas prisidėtų prie bibliotekos paslaugų vartotojų geresnio suvokimo apie prenumeruojamų DB išskirtinumą ir jų svarbą.

⁴ Dž. Kaunaitė, D. Kubilienė, E. Sabalionytė, G. Tautkevičienė, A. Vaškevičienė. Paieškos duomenų bazėse EBSCO Publishing ir Springer LINK vadovas. – Kaunas: „Smaltijos“ leidykla, 2003. - 96 psl. ISBN 9955-551-14-3.

⁵ Naudojimas elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis). ISBN 978-609-95149-1-8. 10 modulis. Dr. G. Tautkevičienė, V. Dzingienė. Duomenų bazių licencijavimas, administravimas ir pristatymas vartotojams. / 415 p.

BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

Siekiant efektyviai ir veiksmingai prisidėti prie žinių visuomenės kūrimo bei užtikrinti prenumeruojamų DB naudojimą, savivaldybių viešosioms bibliotekoms rekomenduojama jų lankytojams suteikti kuo daugiau informacijos apie prenumeruojamas DB, o taip pat visokeriopai skatinti jomis naudotis. Kadangi dauguma mokymuisi ir studijoms skirtų elektroninių leidinių yra prieinami būtent per prenumeruojamas DB, kokybiška ir patikima informacija, publikuojama moksliniuose žurnaluose, konferencijų ir kt. leidiniuose, pirmiausia yra reikalinga akademinė bendruomenei – mokslo, mokymosi ir studijų tikslams siekti. Kita vertus, reikia nepamiršti, kad duomenų bazėse pateikiama ne tik mokslinė informacija. Šiuose vertinguose informacijos ištekliuose galima rasti pačios įvairiausios informacijos – mokslo populiariosios literatūros, plataus spektro informacijos muzikos ir kitų menų, religijos, verslo, istorijos, literatūros, filosofijos, medicinos, psichologijos, technologijų, mitybos, laisvalaikio ir kitomis pačiomis įvairiausiomis temomis. Be to, duomenų bazėmis naudotis labai patogiu – vartotojas visą reikalingą informaciją gali susirasti viename informacijos ištekliuje. Todėl savivaldybių viešųjų bibliotekų paslaugų vartotojams, nepriklausomai nuo jų amžiaus, profesijos, žinių ir kompetencijų, prenumeruojamos duomenų bazės yra puikus įrankis, galintis veiksmingai prisidėti prie bibliotekų lankytojų akiračio plėtimo ir vietos bendruomenės aukštesnės gyvenimo kokybės kūrimo.

Reguliarus prenumeruojamų DB naudojimas taip pat būtų naudingas ir pačiai bibliotekai – plėstųsi jos paslaugomis besinaudojančių vartotojų ratas, būtų skatinamas didesnis bibliotekos aptarnaujamos bendruomenės įsitraukimas, didėtų bibliotekoje teikiamų įvairaus spektro paslaugų žinomumas, augtų abipusis bibliotekos ir jos vartotojų pasitikėjimas, būtų gerinamas bibliotekos įvaizdis.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. Dž. Kaunaitė, D. Kubilienė, E. Sabalionytė, G. Tautkevičienė, A. Vaškevičienė. Paieškos duomenų bazėse EBSCO Publishing ir Springer LINK vadovas. – Kaunas: „Smaltijos“ leidykla, 2003. - 96 psl. ISBN 9955-551-14-3.
2. Tautkevičienė, Gintarė; Šarlauskienė, Lina ir kt. Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos ištekliais: mokomoji knyga [interaktyvus]. Vilnius, 2014. Prieiga per internetą <<https://www.lmba.lt/node/14473>>. ISBN 978-609-95149-2-5.
3. Tautkevičienė, Gintarė; Burbaitė, Loreta ir kt. Naudojimasis elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais (duomenų bazėmis): mokomoji knyga [interaktyvus]. Vilnius, 2010. Prieiga per internetą <<http://www.lmba.lt/node/8178>>. ISBN 978-609-95149-1-8.
4. <https://www.ebsco.com/public-libraries>